

ΤΟ ΠΑΙΔΙ

*Δαμασκός, επαρχία της Συρίας,
Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία,
έτος 6141 από Κτήσεως Κόσμου¹*

Το παιδί πρόσθεσε λίγα ξερά φύλλα στον μικρό σωρό από ξερό χορτάρι, ξυλαράκια και φύλλα που είχε σχηματίσει. Μετά, απομακρύνθηκε τρία βήματα, γονάτισε, πήρε δύο πυρόλιθους που τους είχε αφήσει στο έδαφος, τους χτύπησε μεταξύ τους για να βγάλουν σπίθες και άναψε φωτιά στα ξερά χορτάρια, έναν δεύτερο σωρό μπροστά του. Πήρε ένα ευθύ ξυλαράκι, τοποθέτησε την άκρη του στη φωτιά ώσπου να ανάψει και κατόπιν το τίναξε προς τον πρώτο σωρό. Το ξυλαράκι διέγραψε μικρή τροχιά, και η αδύναμη φλόγα του έσβησε πριν πέσει στον πρώτο σωρό.

Επίμονο, το αγόρι επανέλαβε τη διαδικασία. Αλλά και πάλι, η φλογίτσα έσβησε από τον άνεμο πριν το ξυλαράκι πέσει. Παρακολούθησε το τρίτο που εξαπέλυσε. Αυτή τη φορά, το ξυλαράκι δεν έσβησε στον αέρα. Έπεσε στον σωρό, όμως και πάλι η φλόγα του έσβησε προτού μεταδοθεί. Το παιδί σταμάτησε προβληματισμένο. Ο Λέων, το κουτάβι του και αχώριστος φίλος, γαύγισε μία φορά.

Το παιδί σκέφτηκε. Γνώριζε, βέβαια, πως δεν άναβαν έτσι τη φωτιά. Είχε δει τους μεγάλους να το κάνουν με τους πυρόλιθους ή έχοντας πάντα αναμμένη φωτιά στην κουζίνα ή στα τζά-

1. Οι Βυζαντινοί μετρούσαν τα έτη από κτήσεως κόσμου. Το 1 μ.Χ. αντιστοιχεί στο 5508 από Κτήσεως Κόσμου.

για του χειμώνα, όπου έφτανε να ρίξεις νέα κούτσουρα, για να δυναμώσει. Αυτό, όμως, δεν ήταν παιχνίδι. Ο ίδιος ήθελε να ανάψει φωτιά από μακριά σαν τους πολεμιστές που ξεπηδούσαν τα βράδια ολοζώντανοι μέσα από τις διηγήσεις του πατέρα του κόμη Δημητρίου Φωκά και εξαπέλυαν φλεγόμενα βέλη σε πολιορκίες. Όταν θα μεγάλωνε, θα αποκτούσε το δικό του τόξο. Για την ώρα, έπρεπε να αρκεστεί στο ξύλινο σπαθί που χρησιμοποιούσε στα παιχνίδια του.

Γιατί δεν μεταδιδόταν η φλόγα; Γιατί έσβηνε τόσο εύκολα; Επειδή τα ξυλαράκια ήταν μικρά; Επειδή δεν ήταν αρκετά δυνατή; Πώς κάτι τόσο μικρό μπορεί να γίνει πιο δυνατό; Πώς; Έπεσε σε βαθιά σκέψη. Και μετά, θυμήθηκε: Τα καντήλια με το λάδι που έκαιγαν μπροστά στις εικόνες των αγίων. Το λάδι καιγόταν. Πότιζε το φιτίλι, και το φιτίλι καιγόταν αργά. Μήπως να βύθιζε τα ξυλαράκια στο λάδι; Μήπως να έριχνε λίγο λάδι στον σωρό;

Σηκώθηκε και έτρεξε από την αυλή στην είσοδο του αρχοντικού. Μπήκε μέσα φουριόζος, έφτασε στη μεγάλη κουζίνα, που εκείνη τη στιγμή ήταν άδεια, καθώς δεν ήταν ακόμη η ώρα της προετοιμασίας του φαγητού. Θυμήθηκε πού ήταν το πιθάρι με το λάδι, άνοιξε το καπάκι του, πήρε μια απλή πήλινη κούπα από εκείνες που προοριζόνταν για τους υπηρέτες, τη βούτηξε στο πιθάρι, ώσπου να τη μισογεμίσει, και βγήκε ξανά έξω τρέχοντας. Έφτασε στους δύο σωρούς. Τοποθέτησε την κούπα στο έδαφος. Πήγε στον πρώτο σωρό και έχυσε λίγο λάδι πάνω του.

«Για να δούμε τι θα κάνουμε τώρα, Λέων» είπε στον σκύλο που τον παρακολουθούσε με ενδιαφέρον.

Χτύπησε τους πυρόλιθους, ώσπου οι σπινθήρες τους να ανάψουν τον μικρό σωρό. Έβαλε πάνω του την άκρη ενός ξύλου που είχε ποτιστεί με λάδι. Παρατήρησε τη φλογίτσα. Του φάνηκε πιο έντονη. Το εκσφενδόνισε. Το ξυλαράκι πέταξε πάνω από την απόσταση που χώριζε τους δύο σωρούς χωρίς να σβήσει. Έπεσε πάνω στον σωρό. Το αγόρι κοιτούσε μαγνητισμένο.

Μικρό, ανεπαίσθητο σύριγμα. Μικρός καπνός... διστακτικές

φλογίτσες... Θα έσβηναν; Όχι! Ο καπνός δυνάμωσε, η φλόγα το ίδιο. Άρχισε να καταβροχθίζει σαν αχόρταγο θεριό φύλλα, χόρτα και κλαδιά, να θεριεύει τριζοβολώντας. Το αγόρι κοιτούσε ακίνητο, με την καρδιά του να χτυπάει δυνατά. Τα είχε καταφέρει!

Ένα ελαφρύ αεράκι σήκωσε μερικά φλεγόμενα φύλλα, τα παρέσυρε και τα οδήγησε πάνω σε άλλα ξερόχορτα. Ήταν καλοκαίρι. Τα χόρτα και τα φύλλα πήραν φωτιά. Οι φλόγες μεταδόθηκαν γρήγορα. Καπνός υψώθηκε. Οι κότρες και οι χήνες που τοιμπολογούσαν στην αυλή σήκωσαν ανήσυχες το κεφάλι και έτρεξαν μακριά καταρίζοντας.

Ο Λέων, που οσμίστηκε τη φωτιά σαν να ήταν ζωντανή, άρχισε να αλυχτά. Το αγόρι πετάχτηκε όρθιο, έτρεξε προς τις φλόγες, προσπάθησε να τις σβήσει ποδοπατώντας τες με τα σανδάλια του. Τσουρουφλίστηκε, ξεφώνισε, μα συνέχισε. Μάταια. Οι φλόγες φούντωναν και εξαπλώνονταν.

Ακούγοντας τη φασαρία, αλαφιασμένοι υπηρέτες ξεχύθηκαν από το αρχοντικό, έτρεξαν στο πηγάδι και στη στέρνα, για να γεμίσουν κουβάδες με νερό. Κατόρθωσαν να ελέγξουν τη φωτιά και λίγο μετά να τη σβήσουν, περιορίζοντας την έκταση της ζημιάς σε ένα κομμάτι μαυρισμένης γης και μερικά καψαλισμένα κλαδιά στα γύρω δέντρα.

Η μητέρα του αγοριού το πήρε στο δάμα της θυμωμένη και ανήσυχη. Τι θα έκανε με τον γιο της τον Καλλίνικο; Ήταν ένα ζωηρό, πανέξυπνο αγόρι, όπως έλεγε ο δάσκαλος ο Σταυράκιος, αλλά μερικές φορές οι σκανταλιές του ήταν επικίνδυνες. Όπως σήμερα.

«Κόντεψες να μας κάψεις!» τον μάλωσε. «Θα πρέπει να σε τιμωρήσω.»

«Δεν το ήθελα, μητέρα. Δεν το έκανα επίτηδες. Η φωτιά μου ξέφυγε.»

«Η φωτιά δεν είναι παιχνίδι, Καλλίνικε! Είναι επικίνδυνη!»

Το βλέμμα της έπεσε στα πόδια του, που ήταν μαυρισμένα από την κάπνα.

«Κάηκες;» ρώτησε ανήσυχη βγάζοντας τα σανδάλια του.

Πήρε ένα πανί, το έβρεξε και καθάρισε τις πατούσες του από την κάπνα. Διέκρινε τις κοκκινίλες. Πήρε ένα πλήνιο δοχείο, το άνοιξε. Περιείχε αλοιφή για εγκαύματα, που την είχε φέρει ο πατέρας του από το στρατιωτικό νοσοκομείο του τάγματός του. Άλειψε τα καψαλίσματα.

«Πονάς;» τον ρώτησε.

Το αγόρι έσφιξε τα δόντια. Η μητέρα του σκέφτηκε πως τα μικροεγκαύματα ήταν αρκετή τιμωρία και θα του γινόταν μάθημα.

«Πήγαινε να ξαπλώσεις» του είπε.

Τη νύχτα, στο κρεβάτι τους, η Ευδοκία εκμυστηρεύτηκε τις ανησυχίες της στον σύζυγό της.

«Παραλίγο να μας κάψει» του είπε και του διηγήθηκε το περιστατικό. «Ανησυχώ με τις τρέλες του... Φταις κι εσύ» πρόσθεσε. «Με όλες τις ιστορίες για μάχες και πολέμους που του διηγείσαι...»

«Αγόρι είναι» απάντησε ο Δημήτριος απολογητικά, αν και στην πραγματικότητα ένιωθε περήφανος για τον γιο του. «Τι να του διηγηθώ; Παραμύθια; Μα δεν ξέρω παραμύθια... Αυτά του τα λες εσύ. Άλλωστε, όταν μεγαλώσει, θα γίνει αξιωματικός σαν κι εμένα. Ανέκαθεν οι Φωκάδες υπηρετούσαμε τον αυτοκράτορα -πολλά τα έτη τού σημερινού- ως στρατιώτες.»

Η Ευδοκία προτιμούσε ο γιος της να ακολουθήσει άλλη σταδιοδρομία. Χωρίς κίνδυνο. Ίσως αυλικός στην Κωνσταντινούπολη... Ανώτερος κρατικός υπάλληλος... Ακόμα και φοροεισπράκτορας... ή να αρκούνταν στα κτήματά τους, που ήταν αρκετά για να ζήσει – αν όχι πλούσια, πάντως άνετα. Όχι, όμως, στρατιώτης. Όχι να ζούσε με τον φόβο και την ανησυχία για την τύχη του, και κάθε φορά που θα αντίκριζε έναν αγγελιοφόρο, να μη γνώριζε τι νέα θα της έφερνε... Αρκετές αγωνίες είχε περάσει όταν ο σύζυγός της έλειπε τρία χρόνια στις μακρινές εκστρατείες του Ηρακλείου εναντίον των Περσών, όταν διέσχισαν τη Μικρά Ασία, τον Καύκασο, φτάνοντας στην καρ-

διά της περσικής αυτοκρατορίας, την Κτησιφώντα, ανάμεσα στον Τίγρη και στον Ευφράτη.

Μάντεψε τις σκέψεις της και την καθούσασε.

«Ο πόλεμος τελείωσε, καλή μου. Διανύουμε περίοδο ειρήνης. Ησύχασε. Ο Καλλίνικος είναι μικρός. Η ειρήνη μπορεί να διαρκέσει δεκαετίες. Η Περσία είναι εξαντλημένη, θα αργήσει να σηκώσει κεφάλι. Ο Καλλίνικος μπορεί να μη χρειαστεί να πολεμήσει.»

Η Ευδοκία δεν ήταν βέβαιη για την αισιοδοξία του άνδρα της. Μακάρι... Όμως, η εμπειρία και όσα είχε ακούσει τόσο από τον δικό της πατέρα, στρατιωτικό και εκείνον, όσο και από τον σύζυγό της την είχαν πείσει ότι η ειρήνη δεν κρατούσε. Πάντα εμφανίζονταν εχθροί που απειλούσαν την αυτοκρατορία και εποφθαλιμούσαν τα πλούτη της. Γότθοι, Φράγκοι στη Δύση, Ούννοι και Άβαροι στον Βορρά στα χρόνια του Ιουστινιανού, άλλες βαρβαρικές φυλές μετά, και πάντα οι Πέρσες στην Ανατολή. Μακάρι να κρατούσε η ειρήνη. Μακάρι ο Καλλίνικος να μη χρειαζόταν να πολεμήσει ποτέ.

Ο Δημήτριος Φωκάς ήλπιζε πως είχε επιλέξει ταιριαστά το όνομα του γιου του, που είχε γεννηθεί στην Ηλιούπολη πριν η οικογένεια μετακομίσει στη Δαμασκό, όταν ο ίδιος είχε προαχθεί στο αξίωμα του κόμη. Ήταν το πρώτο έτος της μεγάλης νίκης του Ηρακλείου εναντίον των Περσών στη Νινευί². Καλλίνικος: Ευχόταν το όνομά του να αποδεικνυόταν προφητικό και να του έφερνε πάντα ένδοξες νίκες.

Ο Σταυράκιος κοίταξε τους μαθητές του, παιδιά της τοπικής πολιτικής και στρατιωτικής αριστοκρατίας.

«Αυτά μας διδάσκει ο σοφός Πτολεμαίος για το σύμπαν» συνόψισε. «Η Γη βρίσκεται στο κέντρο και περιβάλλεται από ουράνιες σφαίρες που κινούνται γύρω της με αρμονία, όπως όρισε ο Ύψιστος. Αυτή είναι η αλήθεια... όχι οι απίθανες δο-

2. Το 627 μ.Χ.

ξασίες κάποιων με σαλεμένο νου, που έγγραψαν -άκουσον άκουσον!- ότι η Γη κινείται γύρω από τον Ήλιο!³ Απορίες;»

Όπως το περιέμενε, το πρώτο χέρι που σηκώθηκε ήταν του Καλλίνικου. Παρόλο που ήταν ο μικρότερος στην τάξη, ήταν πανέξυπνος, και κάποιες φορές οι ερωτήσεις του τον έφερναν σε αμηχανία.

«Ναι, Καλλίνικε;»

«Ποιος έφτιαξε τις σφαίρες, δάσκαλε; Από τι είναι φτιαγμένες;»

«Ο Θεός, Καλλίνικε. Τι ερώτηση είναι αυτή; Ο Θεός, ο Πλάστης. Γι' αυτό τον λέμε "Πλάστη". Είναι φτιαγμένες από χώμα, νερό, ως πηλός. Όπως η Γη...»

«Πώς το ξέρουμε, δάσκαλε;»

Ο Σταυράκιος ξερόβηξε.

«Μα από τη Γη. Όπως και η Γη, πώς αλλιώς;»

«Και ο Ήλιος; Από τι είναι φτιαγμένος ο Ήλιος;»

«Ο Ήλιος είναι φωτιά. Γι' αυτό είναι λαμπρός, γι' αυτό μας θερμαίνει. Όπως οι μικρές φωτιές που ανάβουμε στη Γη.»

«Και τι καίει ο Ήλιος;»

Ο Σταυράκιος ξερόβηξε. Στραβοκατάπιε. Τι ερώτηση; Πώς του ήρθε; Τι να απαντούσε; Σε όσα βιβλία είχε διαβάσει, έργα παλαιών σοφών, δεν είχε βρει τέτοιο ερώτημα, ούτε βέβαια απάντηση. Ο Ήλιος ήταν ο Ήλιος.

«Ο Ήλιος είναι ο Ήλιος» απάντησε αποφεύγοντας την ερώτηση. «Καίει τον εαυτό του» συνέχισε λέγοντας μια ιδέα της στιγμής.

«Δηλαδή, θα μπορούσαμε να σβήσουμε τη φωτιά του Ήλιου με νερό;»

Τα άλλα παιδιά χαμογέλασαν.

«Ναι, υποθέτω!» τον αποπήρε ο Σταυράκιος. «Αν μπορούσαμε να κουβαλήσουμε αρκετό νερό μέχρι τον Ήλιο! Τι ερώτηση είναι αυτή, Καλλίνικε!»

3. Αναφορά στον Αρίσταρχο τον Σάμιο, 2ος αιώνας π.Χ., που πρώτος πρότεινε το ηλιοκεντρικό σύστημα.

Το αγόρι δεν πτοήθηκε.

«Μπορούμε να φτιάξουμε φωτιά που δεν θα τη σβήνει το νερό;»

Ο Σταυράκιος, χωρίς να το καταλάβει, έφερε τα δάχτυλα του δεξιού χεριού στα γένια του, τα έπλεξε μέσα τους και τα κατέβασε μηχανικά, σαν να ήθελε να τα ισιώσει.

«Αδύνατον. Νερό και φωτιά είναι αντιμαχόμενα στοιχεία. Ή το ένα ή το άλλο υπερισχύει στον αναμεταξύ τους αγώνα. Αρκετό νερό νικά τη φωτιά και τη σβήνει. Λίγο νερό νικείται από τη φωτιά και εξατμίζεται. Φτάνει, όμως, με αυτά. Πάμε στο επόμενο. Καλλίνικε, μια και είσαι τόσο ομιλητικός, άρχισε. Απάγγειλε το Σύμβολο της Πίστεως.»

Ο Καλλίνικος σηκώθηκε.

«Πιστεύω εις ένα Θεό, Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητήν ουρανού και γης.» Ανάσανε. «Και... και...» κόμπιασε.

«Και;» τον παρότρυνε ο Σταυράκιος.

«Δεν θυμάμαι, δάσκαλε.»

«Διότι δεν παρακολούθησες το μάθημα χτες με προσοχή. Διότι είχες αλλού τον νου σου.»

Όπως είχε παρατηρήσει ο Σταυράκιος, ήταν μόνιμη η κατάσταση... Η προσοχή του αγοριού ήταν έντονη όταν τους δίδασκε μαθηματικά, ιστορία, φυσική. Αδιαφορούσε τελείως και η προσοχή του παραστρατούσε όταν έφταναν στα θρησκευτικά. Μοναδική εξαίρεση αποτελούσαν τα σημεία της Παλαιάς Διαθήκης όπου γινόταν λόγος για πολέμους. Τότε, κάρφωνα με το βλέμμα του τον Σταυράκιο και τέντωνε τα αυτιά του τόσο έντονα, που φαίνονταν ότι κινούνταν και στρέφονταν προς το μέρος του, για να μη χάσουν ούτε λέξη από τα χείλη του. Ο Σταυράκιος έδειξε το χέρι του Καλλίνικου, ο οποίος το άπλωσε και άνοιξε την παλάμη του. Ο δάσκαλος πήρε το λεπτό ραβδί του και -κρίνοντας ότι επρόκειτο για αναγκαία τιμωρία- έδωσε στον μαθητή του τρία χτυπήματα, όχι ιδιαίτερα δυνατά ομολογουμένως. Τα άλλα παιδιά χασκογελούσαν και ψιθύριζαν: «Καλά να πάθει, ο εξυπνάκιος».

Την άλλη μέρα, στο μάθημα των θρησκευτικών, ο Σταυράκιος τους μίλησε για την κάθοδο των Εβραίων στην Παλαιστίνη και την πτώση των τειχών της Ιεριχούς από τα σαλπίσματα του Ιησού του Ναυί.

Ο Καλλίνικος παρακολουθούσε με αμέριστη προσοχή, και -όπως ανέμενε ο δάσκαλος- η πρώτη ερώτηση ήταν δική του.

«Πέφτουν και τώρα τα τείχη, δάσκαλε, αν σαλπίσουν οι σάλπιγγές μας;»

«Καλλίνικε, τι ρωτάς πάλι; Βέβαια όχι!»

Η επόμενη ερώτηση ήταν αναπόφευκτη.

«Γιατί όχι;»

Ο Σταυράκιος έξυσε το κεφάλι του.

«Ίσως γιατί η δική μας πίστη δεν είναι αρκετά δυνατή...»

«Μα ο αυτοκράτωρ, ο Αύγουστος, πολλά τα έτη του, είναι ο εκπρόσωπος του Θεού στη Γη... Δεν είναι θεοσέβαστος; Ο στρατός μας δεν είναι πιστός; Δεν έφερε πίσω τον Τίμιο Σταυρό που έκλεψαν οι ειδωλολάτρες Πέρσες;» είπε με μια ανάσα ο Καλλίνικος.

Ο Σταυράκιος έξυσε έντονα το κεφάλι του και τράβηξε με το άλλο χέρι, χωρίς να το καταλάβει, τα γένια του, ξεριζώνοντας κάποιες τρίχες. Τι να απαντήσει; Πώς να ξεφύγει από την απόλυτα λογική ερώτηση του παιδιού;

«Η εποχή των θαυμάτων έχει περάσει» απάντησε υπεκφεύγοντας. «Αρκετά για σήμερα, παιδιά. Πηγαίνετε να παίξετε. Συνεχίζουμε αύριο.»

Τα παιδιά σηκώθηκαν και βγήκαν με φασαρία και φωνές. Ο Καλλίνικος ψιθύρισε, χωρίς να τον ακούσει κανείς: «Μα μας έχεις πει πως άγιοι και αγίες ακόμη κάνουν θαύματα. Πως υπάρχουν θαυματουργές εικόνες.» Τα λόγια του Σταυράκιου του είχαν δώσει μια ιδέα.

Το απόγευμα, βγήκε από την αυλή του αρχοντικού και κατευθύνθηκε προς τον κοντινό στρατώνα του τάγματος, το οποίο τελούσε υπό τη διοίκηση του πατέρα του. Οι δύο φρουροί στην είσοδο δεν τον σταμάτησαν. Γνώριζαν τον γιο του

διοικητή τους, που συχνά ερχόταν και τους παρακολουθούσε, καθόταν μερικές φορές μαζί με εκείνους που δεν είχαν υπηρεσία στην αίθουσα του συμποσίου και άκουγε τις ιστορίες τους. Οι στρατιώτες τον είχαν υιοθετήσει ως το νεότερο μέλος τους.

Αυτή τη φορά, όμως, δεν κατευθύνθηκε προς την αίθουσα του συμποσίου, ούτε προς τους κοιτώνες, αλλά προς το δώμα όπου φυλασσόταν ο εξοπλισμός. Το εσωτερικό του στρατώνα ήταν άδειο, διότι οι άνδρες με τον πατέρα του ήταν σε άσκηση έξω από την πόλη – ο πατέρας του ήθελε να κρατά το τάγμα του ετοιμοπόλεμο και τους άνδρες του σε εγρήγορση, καθώς θεωρούσε ότι η απραξία απειλούσε την πειθαρχία και το ηθικό τους. Πάντα, όμως, είτε σε πορείες είτε σε οπλομαχίες, ο κόμης Φωκάς έδινε το παράδειγμα ιδρώνοντας μαζί με τους άνδρες του, τρώγοντας το ίδιο φαγητό με εκείνους, πίνοντας κάποια βράδια κρασί μαζί τους.

Ο Φωκάς συνήθιζε να λέει στον γιο του: «Αυστηρότητα, ναι, αλλά εντός ορίων. Το παράδειγμα, όμως, είναι ο καλύτερος δάσκαλος, ο καλύτερος οδηγός. Μην ξεχνάς το λόγια μου, Καλλίνικε. Αν μόνο σε φοβούνται, μπορεί να σε υπακούν. Αν σε θαυμάζουν και σε αγαπούν, μπορεί να θυσιάσουν τη ζωή τους για σένα. Δεν είναι λόγια· είναι εμπειρία από τις εκστρατείες με τον δοξασμένο Αύγουστο, τον Ηράκλειο. Εκείνος έδινε πάντα πρώτος το παράδειγμα στις κακουχίες και στον κίνδυνο. Έτσι νικήσαμε τους Πέρσες, όταν όλα φαίνονταν χαμένα.»

Ο Καλλίνικος έφτασε στο δώμα με τα εφόδια: εφεδρικά όπλα, δόρατα, ασπίδες, αλυσιδωτοί θώρακες, περικεφαλαίες, σπαθιά, απελατίκια⁴, τόξα και φαρέτρες με τα βέλη τους, μιάντες, ασκιά για νερό, σακίδια για προμήθειες, κλεισμένες σκηνές και τόσα άλλα. Σήμερα, όμως, δεν τον ενδιέφεραν αυτά αλλά τα μουσικά όργανα: τύμπανα, βούκινα, σάλπιγγες. Διάλε-

4. Πολεμικοί πελέκεις.

ξε μία σάλπιγγα καλογουλισμένη, με μήκος σχεδόν όσο το μπόι του, και την πήρε μαζί του.

Ένας από τους φρουρούς στην είσοδο τον ρώτησε:

«Πού την πας τη σάλπιγγα, Καλλίνικε;»

«Μου τη ζήτησε ο πατέρας μου, να την έχει το βράδυ όταν γυρίσει.»

Ο φρουρός πείστηκε. Τι άλλο να την ήθελε ο μικρός;

Ο Καλλίνικος την είχε προετοιμάσει την απάντησή του. Αν και γνώριζε ότι ήταν αμαρτία, μόλις είχε πει ένα ψέμα. Ωστόσο, ήταν ένα αθώο ψέμα, από αυτά που δεν έβλαπταν κάποιον. Εξάλλου, θα την επέστρεφε τη σάλπιγγα. Ένα αθώο ψέμα ήταν αμαρτία ή όχι; Όταν εξυπηρετούσε έναν σκοπό; Για κάθε ενδεχόμενο, ζήτησε νοερά συγχώρεση και υποσχέθηκε ότι θα άναβε ένα μεγάλο κερί μπροστά στην εικόνα του αρχαγγέλου Μιχαήλ, του πολεμικού αγίου, προστάτη των στρατιωτικών και του τάγματος.

Προχώρησε σε έναν από τους κεντρικούς δρόμους της πόλης χωρίς να δίνει σημασία στη γνώριμη κίνηση, βγήκε από την πύλη όπου κατέληγε και έστριψε ακολουθώντας τη γραμμή των τειχών με τους ψηλούς πύργους που τα ενίσχυαν. Διάλεξε ένα σημείο ανάμεσα σε δύο πύργους, μακριά από πύλες, το οποίο δεν ήταν ορατό από όσους μπαινόβγαιναν στην πόλη από τις κεντρικές οδούς. Γονάτισε. Ο Λέων κάθισε στα πίσω πόδια του παρακολουθώντας. Ο Καλλίνικος απάγγειλε το Σύμβολο της Πίστεως με μία ανάσα, χωρίς ούτε ένα λάθος ούτε μία διακοπή, με απόλυτη αυτοσυγκέντρωση.

«Πιστεύω εις ένα Θεό, Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητήν ουρανού και γης. Και εις έναν Κύριον Ιησούν Χριστόν, τον Υιόν του Θεού τον μονογενή...»

Για αυτό που ήθελε να κάνει, έπρεπε να έχει βαθιά πίστη, και η απαγγελία του Συμβόλου της Πίστεως ήταν ο καλύτερος τρόπος για να το αποδείξει. Είχε αφιερώσει όλο το απόγευμα στην προσπάθειά του να το μάθει και να το αποστηθίσει. Έκανε τον σταυρό του. Σήκωσε τη σάλπιγγα, έφερε το στόμιό της

στα χείλη του, πήρε βαθιά ανάσα, γέμισε τους πνεύμονες με αέρα και φύσηξε με όλη του τη δύναμη στο στόμιο. Ο ήχος ακούστηκε στριγκός και δυνατός. Ο Λέων έγερσε το κεφάλι και ανασήκωσε τα αυτιά του. Ο Καλλίνικος εισέπνευσε βαθιά και ξαναφύσηξε. Και τρίτη φορά.

Παρατηρούσε τα τείχη. Ούτε το παραμικρό τρεμούλιασμα, ούτε η παραμικρή ρωγμή, ούτε καν λίγη σκόνη να ξεφύγει προς το έδαφος. Ο Καλλίνικος άφησε τη σάλπιγγα απογοητευμένος. Φαίνεται ότι η πίστη του δεν ήταν αρκετά ισχυρή, όπως του Ιησού του Ναυί. Ή τα τείχη της Δαμασκού ήταν ισχυρότερα από της Ιερικούς.

Πάνω στον κοντινότερο πύργο, οι δύο φρουροί άκουσαν τα σαλπίσματα που δεν ήταν κανένα από τα γνώριμα: Εγρηγόρηση, Συγκέντρωση, Κίνδυνος, Έγερση, Επίθεση, Αναδίπλωση. Από πού ερχόταν ο ήχος; Κοιτούσαν γύρω και μακριά. Τίποτε το ασυνήθιστο. Ο ένας κοίταξε χαμηλά και διέκρινε το παιδί με τη σάλπιγγα και τον σκύλο.

«Μοιάζει με τον γιο του κόμη» είπε στον άλλο.

Ο άλλος κοίταξε με μάτια ορθάνοιχτα.

«Ναι, αυτός είναι. Τι σκαρώνει πάλι; Τι παιχνίδι; Τι τρόπο διασκέδασης ανακάλυψε αυτή τη φορά;»

«Δεν ξέρω αν είναι διασκέδαση, αλλά μας αναστάτωσε. Ο πατέρας του θα πρέπει να τον συμμαζέψει.»

«Εντάξει, παιδί είναι» απάντησε καλόβουλα ο άλλος.

Φάνηκε να τρέχει προς το μέρος του ο ηλικιωμένος υπηρέτης Γεώργιος, παλιός στρατιώτης του πατέρα του, τον οποίο ο Δημήτριος Φωκάς είχε κρατήσει στην υπηρεσία του αφότου αποστρατεύτηκε. Ο μανδύας του ανέμιζε πίσω του σαν σχισμένο πανί καραβιού σε τρικυμία. Έφτασε λαχανιασμένος κοντά του.

«Πού ήσουν; Σε ψάχνουμε παντού...»

Τον άρπαξε από το αυτί και τον σήκωσε.

Το άλλο πρωί, όλοι οι συμμαθητές του είχαν πληροφορηθεί το νέο του κατόρθωμα.

«Μα τόσο βλάκας είσαι;» τον περιγέλασε ο Αρσάν, ένα μεγαλόσωμο αγόρι τρία χρόνια μεγαλύτερο και γιος του Αρμένιου στρατηγού Βασάν. «Νόμισες ότι έτσι πέφτουν τα τείχη; Αρκεί να σαλπίσει ένα νιάνιαρο σαν κι εσένα;»

Ο Καλλίνικος δεν απάντησε.

Μετά το μάθημα, ο Καλλίνικος πλησίασε συνεσταλμένος τον Σταυράκιο.

«Γιατί δεν έπεσαν τα τείχη, δάσκαλε; Είχα πίστη. Έχω πίστη. Έμαθα να απαγγέλλω το Σύμβολο χωρίς λάθη...»

Ο Σταυράκιος σήκωσε το βλέμμα του στον ουρανό με απόγνωση, πριν απαντήσει.

«Ευτυχώς, Καλλίνικε. Δεν σκέφτηκες ότι τα τείχη είναι δικιά μας; Γι' αυτό ο Θεός δεν σε άφησε να τα γκρεμίσεις.»

«Δηλαδή, αν ήταν του εχθρού θα είχαν πέσει;»

«Ίσως» απάντησε ο Σταυράκιος για να γλιτώσει. «Μπορείς να το δοκιμάσεις όταν θα μεγαλώσεις και θα γίνεις στρατιωτικός όπως ο πατέρας σου.»

Ο Καλλίνικος το σκέφτηκε.

Ο Σταυράκιος είχε καταλάβει και το είχε πάρει απόφαση: Ο Καλλίνικος θα ήταν πάντα πρώτος σε ό,τι είχε σχέση με τον κόσμο. Τον ορατό, όχι τον αόρατο.

Όταν γύρισε το βράδυ ο πατέρας του και έμαθε το περιστατικό, που είχε κάνει τον γύρο του στρατώνα, πήρε παράμερα τον γιο του.

«Θα μου υποσχεθείς ότι δεν θα ξανακάνεις κάτι σαν και το σημερινό... Προκάλεσες αναστάτωση. Ξέρω, δεν το έκανες επίτηδες. Ωστόσο, πριν κάνουμε κάτι, πριν αναλάβουμε δράση, πρέπει να υπολογίζουμε τα επακόλουθα. Αυτό κάνει ο καλός στρατιώτης. Θέλεις να γίνεις καλός στρατιώτης. Έτσι δεν είναι;»

Το παιδί κούνησε το κεφάλι.

«Ωραία. Σε πιστεύω. Σαν καλός στρατιώτης, λοιπόν, θα μου υποσχεθείς ότι πριν κάνεις κάτι, θα το σκέφτεσαι διπλά. Και θα μου το λες. Είμαι ο διοικητής σου, έτσι δεν είναι;»

Το παιδί κούνησε ξανά το κεφάλι.

«Συμφωνούμε, λοιπόν. Θα μου υποσχεθείς ακόμα πως θα υπακούς τον δάσκαλό σου και θα παρακολουθείς τα μαθήματα.»

«Ναι, πατέρα.»

«Τότε, αν εκπληρώσεις την υπόσχεσή σου, υπόσχομαι με τη σειρά μου ότι θα σου διδάξω τα στρατιωτικά παραγγέλματα. Θέλεις;»

Τα μάτια του Καλλίνικου έλαμψαν από χαρά.

Μετά το μάθημα, την επομένη, τα παιδιά βγήκαν να παίξουν -όπως το συνήθιζαν μερικά απογεύματα- πόλεμο σε κάποιους πιο απόμερους δρόμους της πόλης. Είχαν χωριστεί σε δύο ομάδες. Στη μία, αρχηγός ήταν ο Αρσάν και συγκέντρωνε Αρμένιους, Άραβες και Πέρσες. Στην άλλη, αποτελούμενη από μικρότερα παιδιά, αρχηγός ήταν ο Καλλίνικος και συγκέντρωνε Παλαιούς Ρωμαίους⁵, Σύριους και Εβραίους.

Οι δύο ομάδες βάδισαν η μία εναντίον της άλλης κρατώντας ίσια ξύλα για δόρατα, μερικοί ξύλινα σπαθιά, οι άοπλοι πετραδάκια σαν σφενδονήτες. Με έναν αλαλαγμό, ρίχτηκαν η μία εναντίον της άλλης κραδαίνοντας δόρατα και σπαθιά, ώσπου έφτασαν να πολεμούν σώμα με σώμα.

Κάθε φορά, το αποτέλεσμα ήταν το ίδιο. Τα μεγαλύτερα παιδιά, με πρώτο τον Αρσάν, τελικά νικούσαν, και η ομάδα του Καλλίνικου έχανε και τρεπόταν σε φυγή, με μώλωπες, γρατζουνιές και καταρρακωμένο ηθικό. Αυτό έπρεπε να αλλάξει. Ο Καλλίνικος το σκέφτηκε. Σε κανονική σύγκρουση, θα έχαναν πάντα. Τι έπρεπε να γίνει; Θυμήθηκε τις ιστορίες που του διηγούνταν ο πατέρας του, το συμπέρασμα στο οποίο κατέληγε: «Στον πόλεμο, δεν νικά πάντα ο πιο δυνατός αλλά ο πιο έξυπνος. Εκείνος που γνωρίζει τη δική του αδυναμία, τη δύναμη του εχθρού, και την εκμεταλλεύεται. Γνώριζε τον

5. Οικογένειες Ελλήνων και Ρωμαίων. Υπενθυμίζουμε ότι οι Βυζαντινοί δεν ονόμασαν ποτέ τους εαυτούς τους έτσι, ούτε και την αυτοκρατορία «Βυζαντινή». Ονόμαζαν τους εαυτούς τους «Ρωμαίους». Η λέξη «Έλληνα» είχε τότε την έννοια του εθνικού, οπαδού των παλαιών θρησκειών, ειδωλολάτρη και όχι χριστιανού.

εαυτό σου, γνώριζε τον εχθρό σου. Είναι ο όρος για τη νίκη.»

Ο Καλλίνικος γνώριζε τη δύναμη και την αδυναμία τους. Και τη δύναμη του Αρσάν και των δικών του. Ποια ήταν η αδυναμία του; Το σκέφτηκε πολύ. Κατέληξε: Αδυναμία του Αρσάν ήταν η ίδια η δύναμή του.

Τις επόμενες δύο νύχτες, αναλογιζόταν συνέχεια. Μετά το μάθημα της τρίτης ημέρας, συγκέντρωσε την ομάδα του. Τους εξήγησε το σχέδιό του.

Το επόμενο πρωί, πριν πάνε για το μάθημα, οι υπηρέτριες σε διάφορα αρχοντικά απόρησαν με την προθυμία των παιδιών να τις βοηθήσουν στο άδειασμα των δοχείων νυκτός.

Το απόγευμα, μετά το μάθημα, ο Καλλίνικος πρότεινε στον Αρσάν, για αλλαγή, να πολεμήσουν σε ένα νέο πεδίο μάχης που είχε εντοπίσει ο Καλλίνικος.

«Γιατί όχι;» συμφώνησε ο υπερόπτης Αρσάν. «Όπου και να πολεμήσουμε, θα σας νικήσουμε. Όπως πάντα.»

Ο Καλλίνικος δεν απάντησε.

Συναντήθηκαν στο πεδίο της μάχης, ένα απόμερο δρομάκι, σε μια φτωχική συνοικία με χαμηλά σπίτια. Η ομάδα του Αρσάν εμφανίστηκε. Βάδιζαν αγέρωχοι και συγκροτημένοι στην άκρη του δρόμου. Η ομάδα του Καλλίνικου περιμένε ακίνητη. Όταν οι σφενδονήτες του Αρσάν εξαπέλυσαν τις πρώτες πέτρες, η ομάδα του Καλλίνικου λιγοψύχησε, έκανε μεταβολή και τράπηκε σε φυγή. Η ομάδα του Αρσάν τούς κυνήγησε αλαλάζοντας. Η ομάδα του Καλλίνικου, με εκείνον τελευταίο, έστριψε στην πρώτη γωνία και χάθηκε για δευτερόλεπτα από το οπτικό πεδίο των άλλων. Πήραν θέση στις δύο πλευρές του δρόμου. Σηκώνοντας αποκάτω το χοντρό σχοινί που είχαν ετοιμάσει, το τέντωσαν λίγο πάνω από το έδαφος.

Ο Αρσάν πρόβαλε πρώτος στη γωνία, με τους άλλους της ομάδας του να ακολουθούν. Δεν είδε το σχοινί, ούτε πρόλαβε να το αποφύγει. Σκόνταψε πάνω του, παραπάτησε και έπεσε μέσα στο ακάλυπτο χαντάκι που διέσχιζε διαγώνια το δρομάκι απομακρύνοντας νερά και λύματα. Τα παιδιά της ομάδας του

είχαν την ίδια τύχη. Όλα σκόνταψαν και βρέθηκαν μέσα στο χαντάκι παρέα με τον αρχηγό τους. Αδυναμία ήταν η δύναμή του.

Τα παιδιά της ομάδας του Καλλίνικου είχαν γεμίσει το χαντάκι με άχυρα και τις ακαθαρσίες από τα δοχεία νυκτός.

Ο Αρσάν και οι δικοί του ανασηκώθηκαν αγνώριστοι, πασαλειμμένοι λάσπη, άχυρο και ακαθαρσίες, βρομοκοπώντας σαν αλλόκοτα όντα βγαλμένα από κάποιο παραμύθι.

Ο Καλλίνικος και οι δικοί του απομακρύνθηκαν γελώντας.

Δαμασκός, έτος 6142 από Κτήσεως Κόσμου⁶

Ο κουροπαλάτης Θεόδωρος, αδελφός του Βασιλέως⁷ Ηρακλείου, είχε καλέσει πολεμικό συμβούλιο.

Από την αραβική έρημο, πέρα από τα σύνορα και την εξουσία της αυτοκρατορίας, έφταναν παράξενες ειδήσεις: Είχε εμφανιστεί ένας ψευδοπροφήτης, όπως ονόμαζε τον εαυτό του -προφήτης, όχι ιερέας, κληρικός, φιλόσοφος ή κάτι παρόμοιο-, κάποιος Μουχάμαντ, που διακήρυσσε νέα πίστη, προσηλύτιζε τις φυλές των Αράβων και τις ξεσήκωνε για πόλεμο. Ή μήπως ήταν απλώς μία νέα αίρεση όπως οι οπαδοί του Αρείου, οι Νεστοριανοί, οι Παυλικανοί, οι Μονοφυσίτες και οι τόσες άλλες μικρότερες και ασήμαντες που ξεφύτρωναν σαν μανιτάρια στις ανατολικές επαρχίες της αυτοκρατορίας και ήταν πιο θανατηφόρες, επειδή δηλητηρίαζαν τις ψυχές των πιστών; Πόσο σοβαρά έπρεπε να τον λάβουν υπόψη; Πόσο πραγματική απειλή ήταν;

Ο κόμης Δημήτριος Φωκάς συμμετείχε στο συμβούλιο ως ένα από τα νεότερα και βαθμολογικά κατώτερα μέλη. Συνήθως παρακολουθούσε σιωπηλός και περίμενε να του απευθύνουν τον λόγο -αν του τον απεύθυναν- προτού μιλήσει. Άκουγε. Και αναλογιζόταν.

Η κατάσταση στην αυτοκρατορία γενικά και στις επαρχίες της Συρίας και της Παλαιστίνης ειδικά δεν ήταν η καλύτερη. Η Συρία ήταν κατοικημένη από πολλούς λαούς: Έλληνες, κυρίως στις παραλιακές πόλεις και στη Δωδεκάπολη, που μιλούσαν πια ελληνικά έχοντας παραμερίσει τα παλαιότερα λατινικά· σημιτικούς λαούς, που μιλούσαν συριακά και αραμαϊκά στην αγροτική ζώνη από τα παράλια, ανάμεσα στις πόλεις και προς το εσωτερικό μέχρι εκεί όπου άρχιζε η άγονη και αραιοκατοικημένη έρημος. Η έρημος, που συνεχιζόταν πέρα από τα σύνορα της αυτοκρατορίας, ήταν η κατοικία αραβικών φυλών. Η

6. 634 μ.Χ.

7. Ο Ηράκλειος ήταν ο πρώτος αυτοκράτωρ που υιοθέτησε τον τίτλο «Βασιλεύς».

Συρία - Παλαιστίνη ήταν ένα χωνευτήρι λαών, που είχαν μάθει να ζουν ειρηνικά εξαναγκασμένοι από την αυτοκρατορία.

Η γη ήταν μοιρασμένη σε χωράφια ελεύθερων γεωργών, σε μεγάλα αυτοκρατορικά κτήματα, σε εκτάσεις που ανήκαν σε ισχυρούς αριστοκράτες γαιοκτήμονες που συχνά κατοικούσαν στις πόλεις αφήνοντας τη διαχείριση σε αντικαταστάτες και σε μεγάλα εκκλησιαστικά κτήματα.

Οι επαρχίες, αν και θεωρητικά πλούσιες, είχαν υποφέρει πολλαπλά τον τελευταίο αιώνα, ήδη από τη βασιλεία του Ιουστινιανού: σεισμούς, πανούκλα, την περσική εισβολή και κατάκτηση για μία γενιά ως την απελευθέρωση από τον Ηράκλειο, πολεμικές αντιπαραθέσεις, υψηλή φορολογία από τους κυριάρχους, είτε Σασσανίδες είτε Ρωμαίους μονάρχες. Οι επαρχίες χρειάζονταν ειρήνη για να ανακάμψουν. Θα την είχαν;

Οι πόλεις είχαν υποφέρει περισσότερο. Ποντίκια είχαν μεταφέρει πανούκλα ήδη από τα χρόνια του Ιουστινιανού⁸ και είχαν αποδεκατίσει τον πληθυσμό. Οι επιδημίες επανέρχονταν. Οι πόλεις είχαν χάσει το ένα τρίτο του πληθυσμού τους. Πολλά σπίτια παρέμεναν άδεια, συνοικίες ολόκληρες ήταν αραιοκατοικημένες ή ερημωμένες, σαν στοιχειωμένες.

Αντίθετα, οι Άραβες είχαν υποφέρει ελάχιστα, προστατευμένοι από την έρημο και τον τρόπο ζωής τους. Ο πληθυσμός τους αυξανόταν, ενώ των κατοίκων των πόλεων είχε μειωθεί.

Οι θρησκείες: Ορθόδοξοι χριστιανοί στις πόλεις, Εβραίοι στον Νότο, μονοφυσίτες αιρετικοί στην ύπαιθρο, ειδωλολάτρες Άραβες, εκχριστιανισμένες αραβικές φυλές, άλλες εξιουδαϊσμένες. Με φανατικούς ιερείς, που πίστευαν πως μόνο η δική τους πίστη ήταν η ορθή, οι δε οπαδοί των άλλων θρησκειών οι χειρότεροι εχθροί, πιο μισητοί και από τους πυρολάτρες Πέρσες. Μικρές σχέτες, όπως οι Σαμαρείτες, καταπιέζονταν από χριστιανούς και ορθόδοξους Εβραίους και είχαν υποδεχτεί και υποστηρίξει τους Πέρσες ως ελευθερωτές.

8. Πρώτη επιδημία, το 540 μ.Χ.

Η αυτοκρατορία υπέφερε, όμως, και στην κορυφή. Ο Βασιλεύς Ηράκλειος, ο Εκλεκτός του Θεού, ο Υποστηρικτής της Πίστης, ο Ανορθωτής του Τιμίου Σταυρού, η Μάστιγα των Περσών, είχε γίνει η σκιά του παλιού εαυτού του. Είχε χάσει την πίστη στις δυνάμεις του, στον ίδιο τον εαυτό του. Αντί να ηγείται ο ίδιος του στρατού, όπως στον περσικό πόλεμο, οι φήμες έλεγαν πως παρέμενε μερόνυχτα κλεισμένος στα προσωπικά του δώματα στο Ιερόν Παλάτιον, αποζητώντας παρηγοριά απέναντι στις αρρώστιες⁹, και στα γεράματα, και στους πόνους του κορμιού στην αγκαλιά και στα χάρδια της συζύγου και ανιψιάς του Μαρτίνας, αδιάφορος για την τύχη της αυτοκρατορίας και τους κεραινούς που εξαπέλυε εναντίον του ο Πατριάρχης, κατηγορώντας τον για το βαρύ αμάρτημα της αιμομιξίας. Αδιάφορος, έλεγαν πάντα οι κακές φήμες, οι κακές γλώσσες, πρόθυμες ύπουλα και μυστικά να σπιλώσουν εκείνον που μέχρι λίγο πριν τον υμνούσαν και τον δόξαζαν, αδιάφορος ακόμα και για την αθανασία της ψυχής του που κινδύνευε να βρεθεί στην κόλαση, αν δεν μετανοούσε και ακύρωνε τον γάμο με την ανιψιά του.

Οι αυλικοί μπορεί να μουρμούριζαν, αλλά οι αξιωματικοί και οι απλοί στρατιώτες ήταν αφοσιωμένοι. Δεν ξεχνούσαν τις μακριές και επίπονες πορείες σε βουνά και ερήμους, όπου ο Βασιλεύς Ηράκλειος μοιραζόταν τις κακουχίες και τα συσσίτια μαζί τους σαν απλός στρατιώτης, ούτε τις τόσες νίκες, τους θριάμβους, ούτε τη μέχρι δακρύων συγκίνηση όταν ανακατέλαβαν την Ιερουσαλήμ και ανέκτησαν τον Τίμιο Σταυρό, ούτε τα πλούσια λάφυρα που τους μοίραζε απλόχερα.

Αλλά ο Βασιλεύς δεν ήταν εδώ. Είχε στείλει αντικαταστάτη του τον αδελφό του Θεόδωρο – ικανό στρατηγό, βέβαια. Οι φήμες, ωστόσο, πάντα οι φαρμακερές φήμες, διέδιδαν πως τον είχε στείλει γιατί ήταν σε δυσμένεια· για να τον ξεφορτωθεί, επειδή ήταν αντίπαλος της Μαρτίνας και έμμεσα υποστηρικτής του πατριάρχη.

9. Υπέφερε από υδρωπικία - υδροφοβία, ενώ νοσούσε μάλλον και από καρκίνο.

«Τι γνωρίζουμε για αυτούς τους Άραβες;» ρώτησε ο Θεόδωρος. «Βασιλέα Ζαμπάλα, έχεις τον λόγο. Εσύ γνωρίζεις καλύτερα τους ομοφύλους σου.»

Ο Ζαμπάλα, βασιλιάς των Γαζανιδών χριστιανών Αράβων, πήρε τον λόγο, κολακευμένος που ο Θεόδωρος τον είχε αποκαλέσει βασιλέα, τίτλο και προσφώνηση που κανονικά ανήκε μόνο στον αυτοκράτορα Ηράκλειο. Από την άλλη, όμως, του τον όφειλαν. Ο Ζαμπάλα και οι Γαζανίδες του ήταν επί ένα τέταρτο του αιώνα πιστοί σύμμαχοι της αυτοκρατορίας στον πόλεμο εναντίον των Περσών.

«Σεβαστέ» πήρε τον λόγο ο Ζαμπάλα. «Η λέξη “ομόφυλοι” ίσως είναι υπερβολική. Ναι, μιλάμε την ίδια γλώσσα, με διαλέκτους, και ίσως έχουμε κοινή καταγωγή. Αλλά οι ομοιότητες τελειώνουν εδώ. Έχουμε διαφορετικές θρησκείες, διαφορετικούς τρόπους ζωής. Μερικοί ζούμε στις πόλεις ως έμποροι, ή τεχνίτες, ή στρατιώτες. Οι περισσότεροι είναι φαλαχίν -αγρότες- στις αραβικές οάσεις ή στα χωριά της αυτοκρατορίας. Ανάμεσα στους νομάδες της ερήμου υπάρχουν διαφορές. Άλλο είναι οι Μπαντβ¹⁰, οι καμηλιέρηδες, άλλο οι σφαγίγ, οι βοσκοί προβάτων στις περιοχές όπου φυτρώνει χορτάρι στις στέπες στις παρυφές της ερήμου, άλλο οι ράουβ, οι ημινομάδες, ανάμεσα στην έρημο και στις καλλιεργημένες εκτάσεις. Στην έρημο, οι φυλές με τα ζώα τους μετακινούνται από τη μια περιοχή στην άλλη συνήθως ειρηνικά, κάποιες φορές με συμπλοκές, για κλοπές ζώων ή γυναικών.»

«Στρατηγέ των Παρεμβολών¹¹» τον διέκοψε κάπως ανυπόμονος ο Θεόδωρος, δίνοντάς του τον αυτοκρατορικό τίτλο του, υπενθυμιζοντάς του έμμεσα πως -εκτός από βασιλιάς- ήταν αυτοκρατορικός αξιωματούχος, άρα κατώτερός του. «Είναι χρήσιμα όλα αυτά και οι γνώσεις σου και οι πληροφορίες σου, πολύτιμες. Ωστόσο, το θέμα μας τώρα είναι πιο συγκεκριμένο: Αποτελεί απειλή αυτός ο Μουχάμαντ; Τι δυνάμεις έχει;»

10. Βεδουίνοι.

11. Διοικητής των βοηθητικών συμμαχικών δυνάμεων, τίτλος τον οποίο είχε ο Ζαμπάλα.

«Τζιχάντ» απάντησε ο Ζαμπάλα. «Ιερός Πόλεμος. Ο Μουχάμαντ κηρύσσει Ιερό Πόλεμο εναντίον όσων θεωρεί ότι δεν ακολουθούν τη δική του διδασκαλία. Δηλαδή εναντίον όλων μας.»

Ιερός Πόλεμος; Ο Θεόδωρος απόρησε. Πώς μπορούσε να είναι ιερός ένας πόλεμος, όταν δεν τον είχε κηρύξει ο εκπρόσωπος του Θεού στη γη, ο Ρωμαίος αυτοκράτωρ, ο υπερασπιστής της Πίστης; Αλλά ακόμα κι έτσι, σπάνια αυτοκράτορες κήρυσσαν πολέμους – ιερούς... Ο αδελφός του Ηράκλειος ήταν εξαίρεση, διότι οι συνθήκες με τους Πέρσες το απαιτούσαν.

«Τι δυνάμεις έχει;» επανέλαβε ο Θεόδωρος.

«Ο Μουχάμαντ κατόρθωσε, με ειρηνικά μέσα και πόλεμο, να ενώσει τις φυλές που κατοικούν πέρα από τα αυτοκρατορικά σύνορα. Τα δικά μας και των Περσών. Έχει αρκετές δυνάμεις... Είχε, έπρεπε να πω. Διότι πέθανε. Δεν ξέρουμε ποιος τον διαδέχτηκε, αν θα κατορθώσει να κρατήσει την ενότητα και τη νέα θρησκεία» απάντησε ο Ζαμπάλα.

«Ευχαριστώ, στρατηγέ. Κράτησέ μας ενήμερους με όσες πληροφορίες συγκεντρώνεις.»

«Ποιες είναι οι διαθέσιμες δυνάμεις μας;» ρώτησε τους συγκεντρωμένους.

Τον λόγο πήρε ο σακελλάριος και μαγκίστερ μίλιτουμ περ οριέντεμ¹² Θεόδωρος Τριθούριος.

«Διαθέτουμε μία μοίρα εδώ, στη Δαμασκό. Άλλη μία στην Καισάρεια. Τους Πέρσες του Νικήτα. Τους άνδρες του Ζαμπάλα. Και βέβαια, όλες τις φρουρές των πόλεων και των κάστρων. Ο στρατός εκστρατείας είναι τέσσερις χιλιάδες ιππείς και οχτώ χιλιάδες πεζοί. Αν τους ενισχύσουμε με τμήματα από τις φρουρές, μπορούμε να φτάσουμε τις δεκαπέντε χιλιάδες» απάντησε.

«Δεν υπάρχει λόγος να απογυμνώσουμε τις φρουρές. Θα προκαλούσε ανησυχία στον πληθυσμό. Άλλωστε, δώδεκα χι-

12. Σακελλάριος: Θησαυροφύλακας. Magister Militum per Orientem: Στρατηγός διοικητής του στρατού της Ανατολής.

λιάδες είναι αρκετοί για να αντιμετωπίσουμε επιδρομή αυτών των νομάδων» είπε ο Θεόδωρος.

Ο κουροπαλάτης Θεόδωρος -όπως οι περισσότεροι αυτοκρατορικοί, ιδίως εκείνοι που δεν είχαν δει ποτέ Άραβα, διότι κατοικούσαν μακριά, στη Βασιλεύουσα, ή στη Θεσσαλονίκη, ή στα παράλια της Μικράς Ασίας- θεωρούσε τους Άραβες απολίτιστους, άγρια, μη εξημερωμένα ζώα, βαρβάρους ή, για όσους αναζητούσαν βιβλικές παραβολές, τον στρατό του Μιντιάν. Βέβαια, είχε κάπως καλύτερη ιδέα για τους δικούς του Άραβες, τους άνδρες του Ζαμπάλα, που κάπως είχαν εκπολιτιστεί.

«Στρατηγέ» στράφηκε στον Αρμένιο Βαχάν ο Θεόδωρος. «Ποια η άποψή σου;»

«Συμφωνώ. Νομίζω ότι, για την ώρα, δεν αντιμετωπίζουμε σοβαρή απειλή.»

«Νικήτα;» Στράφηκε στον αρχηγό των Περσών.

«Συμφωνώ και εγώ. Θεωρώ ότι οι διαθέσιμες δυνάμεις επαρκούν.»

«Σεβαστέ» πήρε τον λόγο ο Τριθύριος. «Μήπως, παρ' όλα αυτά, θα έπρεπε να ζητήσουμε ενισχύσεις από τον Βασιλέα; Για κάθε ενδεχόμενο;»

Ο Θεόδωρος το σκέφτηκε. Το είχε μάλλον ήδη σκεφτεί και απορρίψει. Το αίτημά του για ενισχύσεις θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως ηττοπάθεια και θα έδινε νέα αφορμή στη Μαρτίνα να τον διαβάλλει στον αυτοκράτορα, που -αν και αδελφός του- άκουγε πρώτα -σχεδόν πρώτα και μόνο- τη σύνευνή του, που κάποιοι ψιθύριζαν πως του είχε κάνει μάγια.

Ο κόμης Δημήτριος Φωκάς παρακολουθούσε σιωπηλός, μια και δεν του απεύθυναν τον λόγο. Αισθανόταν κάπως παράξενα. Ο Θεόδωρος Τριθύριος, περισσότερο αυλικός παρά στρατιωτικός... Γιατί τον είχε στείλει ο αυτοκράτορας; Μήπως ανησυχούσε για την πληρωμή των στρατιωτών και γι' αυτό είχε αναθέσει το έργο στον θησαυροφύλακα; Που ήταν ευνούχος... Ευνούχος και στρατηγός... Αλλά ίσως να ήταν υπερβολικός,

αναλογίστηκε ο Φωκάς. Στο κάτω κάτω, ευνούχος ήταν και ο Ναρσής και είχε αποδειχθεί ικανός στρατηγός, έχοντας ολοκληρώσει την ανακατάληψη της Ιταλίας και την εκδίωξη των Γότθων στα χρόνια του Ιουστινιανού. Ας μη βιαζόταν, λοιπόν, να τον κρίνει.

Του φαινόταν, όμως, παράξενο, ασυνήθιστο, που στις τάξεις του αυτοκρατορικού στρατού στρατεύονταν μέχρι πρότινος εχθροί, οι Πέρσες του Νικήτα, που ήταν γιος του ικανότερου στρατηγού του Κουσραού¹³, του «Αγριόχοιρου» Σαχρμπάρτζ. Μετά την ήττα του Κουσραού από τον Ηράκλειο, ο Σαχρμπάρτζ είχε διεκδικήσει τον θρόνο των Σασσανιδών, τον είχε καταλάβει για λίγο, τον είχε χάσει, και ο γιος του, ο Νικήτας, είχε καταφύγει με τους οπαδούς του στον πρώην εχθρό, τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, έχοντας ασπαστεί τον χριστιανισμό.

Πόσο πιστός θα ήταν στον νέο ηγεμόνα του;¹⁴

13. Στα ελληνικά, Χοσρόης.

14. Η ενότητα αυτή και το επόμενο κεφάλαιο βασίζονται στον Nicolle, David (1994). Βλ. και Κυριαζής, Κώστας (1968) και Regan, Geoffrey (2006).

Ο ΕΧΘΡΟΣ

Μεδίνα, Αραβική Χερσόνησος, έτος Εγίρας 12¹⁵

 αρχηγός των πιστών χαλίφης Ουμάρ, δεύτερος μετά τον Αμπού Μπακρ διάδοχος του Μουχάμαντ, κοίταξε τους αρχηγούς του στρατού του που θα διέδιδαν τον ορθό λόγο, την ορθή πίστη, στους παραστρατημένους ειδωλολάτρες. Ο Μουχάμαντ, ο φωτισμένος από τον έναν και μοναδικό Θεό, δεν κήρυσσε νέα πίστη αλλά την επαναφορά της ορθής όπως την είχαν διδάξει οι προφήτες των Εβραίων πριν από τον ίδιο, αλλά μετά όλοι -χριστιανοί και Εβραίοι- την είχαν παρερμηνεύσει και είχαν ξεστρατίσει. Όσο για τους Πέρσες, εκείνοι δεν είχαν αποδεχτεί ποτέ την ορθή πίστη και παρέμεναν ειδωλολάτρες.

Χρέος κάθε πιστού, και του χαλίφη πρώτου, ήταν να διαδώσει την ορθή πίστη διά του λόγου, αν ήταν δυνατό, με τα όπλα, αν ήταν αδύνατο. Έτσι δίδαξε ο Μουχάμαντ. Τζιχάντ, Ιερός Πόλεμος, για να επιστρέψουν όλοι οι άνθρωποι στην ορθή πίστη.

Τώρα, είχε φτάσει η ώρα. Οι συνθήκες ήταν κατάλληλες. Οι Άραβες ενωμένοι, ισχυροί τόσο στα όπλα όσο και -πιο σημαντικό- στην πίστη. Οι εχθροί, Ρωμαίοι και Πέρσες, εξαντλημένοι από τον μεταξύ τους πολύχρονο αγώνα. Ο Θεός τούς ευνοούσε. Ο χαλίφης θα εκμεταλλευόταν τη θεική εύνοια.

Είχε προετοιμάσει τον στρατό του. Οι πιστοί Άραβες δεν

15. Η Εγίρα (Hijra), η έξοδος του Μωάμεθ από τη Μέκκα στη Μεδίνα, αρχή της χρονολόγησης των μωαμεθανών, αντιστοιχεί στο 622 μ.Χ.

ήταν πια φυλές και νομάδες αλλά οργανωμένος στρατός. Ο Ουμάρ είχε εισαγάγει το Ντιβάν, τον κατάλογο με τα ονόματα όλων των κατάλληλων για τον στρατό ανδρών. Όσοι υπηρετούσαν θα πληρώνονταν για την υπηρεσία τους. Είχε συγκεντρώσει άλογα από τη Συρία είτε με μικροεπιδρομές είτε αγοράζοντάς τα. Το ίδιο είχε κάνει και με τον οπλισμό, που με το τέλος του περσικού πολέμου ήταν άφθονος και πλεονάζε. Είχε αγοράσει πανοπλίες, ασπίδες και σπαθιά από Πέρσες και αυτοκρατορικούς. Οι εχθροί θα απορούσαν: Δεν θα αντιμετώπιζαν ελαφρά οπλισμένους νομάδες αλλά καλά οπλισμένο τακτικό στρατό. Μερικές μονάδες είχαν οπλισμό ίδιο με τις δικές τους. Αλλά πάνω απ' όλα μετρούσε η θεϊκή υποστήριξη. Και αυτή ήταν μαζί του.

Ο Μουχάμαντ και οι δύο χαλίφηδες είχαν ενώσει όλη την αραβική χερσόνησο. Μετά τους πολέμους του Ριντά, όλες οι αραβικές φυλές, από την Υεμένη μέχρι το Ομάν, αποδέχονταν την ηγεμονία της Μέκκας και των χαλίφηδων.

Τα σημάδια ενίσχυαν την πίστη. Δεν είχε εμφανιστεί στον ουρανό κομήτης σε σχήμα σπαθιού που κινούνταν από τον Νότο προς τον Βορρά δείχνοντας τον δρόμο που έπρεπε να ακολουθήσουν οι πιστοί;

Ο χαλίφης αναμέτρησε τους αρχηγούς που θα ηγούνταν της εκστρατείας. Όλοι, ικανοί, δοκιμασμένοι, με την πίστη να φλογίζει τις ψυχές και τα μάτια. Όλοι, σύντροφοι του Μουχάμαντ, που είχε ανέβει στον ουρανό μόλις δύο χρόνια πριν.

Ο Χαλίντ ιμπν αλ Ουαλίντ, ο ατρόμητος, ο αδίστακτος, ο ικανός. Ο χαλίφης γνώριζε και τις αδυναμίες του: Σε αντίθεση με τον ασκητικό ίδιο, ο Ουαλίντ αγαπούσε το χρήμα και τις απολαύσεις και δεν ήταν ιδιαίτερα θρησκευτικός ούτε ιδιαίτερα ηθικός.

Ο Ουμάρ, όμως, με τη μεγάλη ευφυΐα και το πολιτικό κριτήριο του, ήξερε να καθοδηγεί και να εκμεταλλεύεται τόσο τη δύναμη όσο και την αδυναμία των ανθρώπων. Ας αγαπούσε τις απολαύσεις και το χρήμα ο Ουαλίντ. Ο Μουχάμαντ δεν

το απαγόρευε. Ούτε ζητούσε από τους ανθρώπους να γίνουν ασκητές. Το αντίθετο: Ας γεύονταν τις γήινες απολαύσεις, για να γνωρίζουν ότι τους περίμεναν παρόμοιες και μεγαλύτερες στη μετά θάνατο ζωή, ιδιαίτερα αν πέθαιναν ως μάρτυρες της πίστης στη μάχη.

Έτσι και ο Ουαλίντ. Ας πήγαινε στον πόλεμο όχι για τη σωτηρία της ψυχής του αλλά για δόξα και πλούτη. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία διέθετε πλούτη, γη, πόλεις, γυναίκες, μοναστήρια, που όλα περίμεναν τους πιστούς. Ο Ουαλίντ ήταν, όμως, και καινοτόμος. Στον πόλεμο της Αραβίας, ήταν ο πρώτος που επέβαλε μικρό φόρο, «τζιζιά», στους εχθρούς που υποτάσσονταν με τη θέλησή τους, και με τα έσοδά του πλήρωνε τους άνδρες του. Ο Ουμάρ είχε υιοθετήσει τη νεωτερική πρακτική.

Ο Αμπού Ουμπαϊντα, ο θεοσεβούμενος, τόσο διαφορετικός από τον ασυγκράτητο, φοβερό αλ Ουαλίντ. Μέτριος στρατηγός αλλά με κοινό νου, που έβρισκε λύσεις σε προβλήματα. Ο πιστός «φύλακας του λαού». Ο Ουμάρ τον είχε τοποθετήσει υπέρτατο αρχηγό όλων των δυνάμεων που θα εισέβαλλαν στην αυτοκρατορία. Ο Ουμπαϊντα ήταν διπλωμάτης. Θα κατόρθωνε να συμφιλιώσει τους κατακτημένους Σύριους και Παλαιστίνιους, να τους φέρει στους κόλπους του Ισλάμ, όπως το είχε κατορθώσει με τους εχθρικούς Άραβες. Έτσι θα έσωζε τις ψυχές τους. Έτσι θα μετέτρεπε εχθρούς σε φίλους και συμμάχους. Έτσι θα μεγάλωνε ο στρατός των πιστών που κάποτε -ο Ουμάρ ήλπιζε όσο θα ήταν ακόμη χαλίφης ο ίδιος- θα βιάδιζε για να καταλάβει το υπέρτατο τρόπαιο, την πρωτεύουσα των Ρωμαίων, την Κωνσταντινούπολη, την πόλη που ονόμαζαν Βασιλεύουσα.

Ο Ουμάρ με τον Ουμπαϊντα θα πρόσφεραν δύο ακαταμάχητα επιχειρήματα στους πρώην εχθρούς: σωτηρία της ψυχής για τη μετά θάνατο ζωή, απαλλαγή από φόρους στην επίγεια. Οι πιστοί δεν πλήρωναν φόρους. Ποιος λογικός άνθρωπος θα αντιστεκόταν σε τέτοιο συνδυασμό; Ιδιαίτερα τώρα που οι ρωμαϊκές επαρχίες υπέφεραν από τη βαριά φορολογία, αναγκαία λόγω των υπερογκών δαπανών του περσικού πολέμου.

Ο Αμορ μπν αλ Ας¹⁶, θαυμάσιος στρατηγός και ικανός πολιτικός, θα ήταν ο διοικητής του δεύτερου εκστρατευτικού σώματος. Οι επιχειρήσεις ήταν καλά σχεδιασμένες. Ο εχθρός θα αιφνιδιαζόταν: Δεν θα αντιμετώπιζε επιδρομείς αλλά καλά εξοπλισμένο στρατό που ερχόταν όχι για λάφυρα αλλά για κατάκτηση. Ο Ουμάρ είχε διατάξει να μεταφράσουν τα αυτοκρατορικά στρατηγικά κείμενα, όπως το *Στρατηγικόν* του Μαυρικίου. Γνώριζε τον εχθρό σου. Αν εσύ τον γνωρίζεις, ενώ εκείνος σε αγνοεί, έχεις πετύχει τη μισή νίκη πριν καν αρχίσει η μάχη.

Το σχέδιο της επίθεσης προέβλεπε την προέλαση τεσσάρων δυνάμεων από τέσσερις διαφορετικούς άξονες. Ο στρατός του Αμορ θα βάδιζε βόρεια από τη Μεδίνα ακολουθώντας τη δυτική ακτή του Σινάι προς την Αίλα¹⁷ και τη Γάζα. Δύο μικρότερες δυνάμεις, με τους Γιαζίντ και Σουραχμπάλ, υπαρχηγούς του Αμορ, θα προήλυναν βόρεια, σχεδόν σε ευθεία προς τη Βάσρα και την Ιερουσαλήμ. Μία τέταρτη, του Χαλίντ, θα ξεκινούσε πολύ πιο ανατολικά, θα διέσχιζε την έρημο μετά τον Ευφράτη προς τα δυτικά, με στόχο την Παλμύρα, αιφνιδιάζοντας τους αυτοκρατορικούς στα νώτα τους. Μετά, οι δυνάμεις θα δρούσαν ανάλογα με τις περιστάσεις, με συντονιστή τον Ουμπαίνα.

Ήταν ένα καλό σχέδιο. Το καλύτερο δυνατό. Με τη βοήθεια του Θεού, θα πετύχαινε. Άλλωστε, ο Μουχάμαντ είχε ανέβει στον ουρανό και θα καθόταν πια κάτω από τον θρόνο του Θεού. Θα μεσολαβούσε για τη νίκη τους.

16. Έγινε γνωστός αργότερα ως «κατακτητής της Αιγύπτου».

17. Τη σημερινή Άκαμπα, την πρώτη αυτοκρατορική πόλη που θα συναντούσαν.